

M A T O Š O L O G I J A

Potkraj prošle godine u izdanju Matice hrvatske objavljena je knjiga sastavljena od dvije knjige pa, sukladno tomu, dvojnoga naslova: Antun Gustav Matoš, *Pjesme i epigrami*/ Dubravka Oraić Tolić, *Matoševo pjesništvo*. Riječ je o jednom od najvrjednijih priloga hrvatskoj *matošologiji*, koja za razliku od *krležologije* nikada nije bila društveno ohrabrivana i honorirana, no pokazala se izuzetno žilavom i uvijek aktualnom granom hrvatske književnokritičke i književnoteorijske misli. Prva knjiga u knjizi – Matoševe pjesme i epigrami – obuhvaća sve poznate Matoševe stihove, dok druga knjiga – studija Dubravke Oraić Tolić o Matoševu pjesništvu – sa svojih gotovo sto pedeset stranica jest svojevrsni pogovor koji je prerastao u knjigu po obujmu i iscrpnu znanstvenu studiju po zamašnosti zahvata i znanstvenoj metodologiji.

Matošev cjelokupni pjesnički opus, po prvi put objedinjen u jednoj knjizi, podijeljen je na četiri cjeline: I.

Knjiga pjesama (obuhvaća pjesme koje je autor 1911. priredio za tisak i predao Društvu hrvatskih književnika, a objavljena je tek 1923.); II. *Objavljeno izvan knjige pjesama* (1900 – 1914.); III. *Postuma*; IV. *Epigrami*. Taj dio knjige popraćen je iscrpnim rječnikom i tumačem, popisom važnijih izdanja Matoševih pjesama i tekstološkom napomenom. Kako je Matoš ne samo jedan od kanonskih pisaca hrvatske književnosti, nego i amblematičan autor upravo u nacionalnom smislu, objedinjavanje cjelokupnoga njegovoga pjesničkog opusa u jednoj knjizi i uz to popraćena adekvatnim tekstološkim aparatom vrijedan je doprinos hrvatskoj kulturi samo po sebi.

Drugi dio knjige, studija *Matoševo pjesništvo*, podijeljen je na pet dijelova: I. *Pretpostavke za čitanje Matoševih pjesama*; II. *Duhovni i emocionalni apsoluti*; III. *Onirička distopija pravaškoga protusubjekta*; IV. *Popularnokulturni aktivizam*; V. *Matoš i hrvatsko pjesništvo 20. i 21. stoljeća*. Iako bi studija Dubravke Oraić Tolić mogla funkcionirati kao samostalna knjiga, bolje funkcionira ovako sljubljena s opusom koji teorijski razlaže, osmišljava i obrazlaže. Matoševe pjesme i znanstveni diskurs o njima tako se međusobno dopunjuju i obogaćuju. Ovom studijom Dubravka Oraić Tolić zaokružuje sve dugogodišnje bavljenje Matošem, započeto

magistarskom tezom o pejzažu u djelu A. G. Matoša, koja kao knjiga *Pejzaž u djelu A. G. Matoša* izlazi 1980., a nastavljeno knjigom *Čitanja Matoša* (2013.). Matoš je tako – uz poetiku moderne i postmoderne, s posebnim akcentom na citatne postupke u tim poetikama – središnja tema autoričina znanstvenog interesa.

Oraić Tolić Matoševu poetiku određuje kao pluralističku nalazeći u njoj elemente artizma i antiestetizma te protoekspresionizma i aktivizma. Kao duhovno ishodište te pluralističke estetike detektira "flaneristički protusubjekt na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće". Polazeći od značenja francuske riječi *flâneur* (luralica, tumaralo) i njegove oprjeke naspram značenju riječi šetnja i šetač, sam Matoš *flâneur-a* određuje kao "pjesnika, pustolova, posmatrača,

humorista, filozofa", a autorica u naravi flanerističkog protusubjekta pronalazi utemeljenje glavnih stilova na prijelomu devetnaestog i dvadesetog stoljeća, u prvom redu impresionizma, ali i simbolizma i secesije. U svima njima, drži autorica, neusmjereno kretanje, to jest tumaranje ili lutanje jest temeljna odrednica. Mijenja se samo ono između čega se luta. U impresionizmu luta se "među neposrednim osjetilnim dojmovima bez intelektualnog uopćavanja", u simbolizmu između "idealnoga i realnoga svijeta", u secesiji "među reminiscencijama i citatima".

Užlijebivši autora u poetički tekst razdoblja, autorica prelazi na eksplikaciju autentičnih, samosvojnih odrednica Matoševa pjesništva. Pri tomu posebnu vrijednost i draž njezinoj studiji daju stilističke interpretacije Matoševih kanonskih ili antologijskih pjesama (*Utjeha kose*, *Srodnost*, *Noćturno*, *Gnijezdo bez sokola*, 1909., *Stara pjesma* i dr.), ali i onih nekanonskih koje su do sada manje privlačile pozornost proučavatelja Matoševe poezije, uz stanovitu ogradu da je to uvjetno rečeno jer Matošev je opus trajni predmet interesa hrvatske znanosti o književnosti (npr. *Kometi*, *Naoblačeni mjesec*, *Arhiloh*, *Basna* i dr.). U Matoševom pjesništvu supostoje tri tipa pjesničkog autora: *poeta faber*, *poeta doctus* i *poeta ludens*. Od

Damir PEŠORDA

DVIJE
KNJIGE U
JEDNOJ

pjesme do pjesme preteže jedan, drugi ili treći, a nerijetki su i obrati unutar jedne te iste pjesme. U programskoj pjesmi *Mladaj Hrvatskoj* Matoš nastupa kao *poeta faber* ističući visoki artizam i esteticizam kao ultimativni ideal, dok u svojevrsnom antimanifestu, pjesmi *Lakrdijaš*, otkriva ludičku stranu svog pjesništva. Kao sjajan primjer gdje su u jednoj pjesmi udruženi *poeta faber*, *poeta doctus* i *poeta ludens* autorica navodi pjesmu *Kod kuće*.

U tematskom smislu Matošev visoki artizam koncentriran je oko "univerzalnih pjesničkih tema i primordijalnih riječi pisanih ili zamišljenih velikim slovom: *Ljepota*, *Ljubav*, *Smrt*, *Cvijet*, *San*, *Bog*, *Duša*, *Žena*, *Domovina*, *Majka*, *Nacija*, *Hrvatska*". No, bitna komponenta Matoševe poetike jest i svojevrsno kontrapunktiranje vrhunskom esteticizmu antiestetizacijskim postupcima. Autorica navodi primjer kanonskog soneta 1909., gdje se majčinsko lice i oči krasne dame pojavljuju u kontekstu uzničkog zida i vješala. Ipak, istinski kontrapunkt Matoševu modernističkom artizmu i esteticizmu u okviru njegova vlastitoga opusa jest poema *Mora*, kojoj autorica posvećuje posebno poglavlje svoje studije određivši je kao "oniričku distopiju pravaškoga subjekta". Za *Moru* Dubravka Oraić Tolić kaže da je "jedinstvena i kao jedina duža pjesma i kao koncentrat antiestetizama koji protuslove Matoševoj vlastitoj artističkoj poetici".

U pretposljednem poglavlju autorica analizira, kako ih ona naziva, pjesme stvarnosnice. Riječ je o "pjesmama pisanim u različitim kulturnim i političkim povodima, o stihovanim polemikama, rugalicama, satirama, parodijama i epigramima". Taj dio Matoševa opusa autorica u sadržajnom, ali i poetičkom smislu određuje kao popularnokulturni aktivizam aplicirajući taj segment Matoševa pjesništva termin nastao sredinom druge polovice dvadesetog stoljeća, a odnosio se na "nove umjetničke prakse u likovnim i srodnim umjetnostima koje nadilaze tradicio-

nalne medijske granice i obuhvaćaju različite oblike društvenoga prosvjeda". U svojoj studiji Oraić Tolić razlikuje dva tipa aktivizma u Matoševu pjesništvu: imaginativni ili simbolični i popularnokulturni ili stvarnosni aktivizam. Ona drži da popularnokulturni aktivizam u Matoševu pjesništvu čini zaseban "diskurzivni okvir", koji se ostvaruje u više poetičkih oblika te izdvaja pet tipova takvih pjesama: alegorije, humoreske, rugalice, polemičke pjesme i epigrame.

Posljednje poglavlje studije iznimno je kratko, obuhvaća samo jednu stranicu, međutim u njemu se maestralno sažimaju glavne teze cijele studije i uspostavlja utemeljena relacija između Matoša i hrvatskog pjesništva 20. i 21. stoljeća. Matoš – sad se to s ove razdaljine i uz sigurnog vodiča kao što je autorica ove studije dobro vidi – bio "vrh prvog vala modernizma, otac Tina Ujevića na vrhuncu drugog vala modernizma i praotac kasnoga modernizma Slavka Mihalića", svojom *Morom* "navijestio je Krležinu ranu liriku i *Balade Petrice Kerempuha*", a svojim jezičnim kalamburima i rubnim popularnokulturnim oblicima "položio temelje ludističke poetike Ivana Slamniga i navijestio angažirano stvarnosno pjesništvo na početku 21. stoljeća". Parafrazirajući onu poznatu opasku o Gogoljevoj *Kabanici* i ruskoj književnosti, pripisanu Dostojevskom, moglo bi se reći da je hrvatsko pjesništvo dvadesetog i početka dvadeset prvog stoljeća izašlo iz Matoševe "kabanice". Barem onaj dio koji nije izašao iz Šimićevih *Preobraženja*.

Izlazak knjige u kojoj na neki način udruženo nastupaju jedan od najvećih hrvatskih pjesnika i jedna od najvažnijih hrvatskih književnih znanstvenica izvanredan je događaj za našu kulturu u cjelini. Knjiga je to koja jamči čitateljima estetski užitak, proučavateljima književnosti pouzdan izvor, inspiraciju i orijentir, a svim građanima koji nastoje doseći i održati stanovitu kulturnu i intelektualnu razinu nezabilazan naslov u kućnoj knjižnici.

ISPRAVAK I ISPRIKA

U prošlom broju *Hrvatskoga slova* (1328., 9. travnja, str. 22.) potkrala nam se pogriješka. Uz osvrt *Jedinstvena pjesnička antologija* (o antologiji hrvatske i njemačke suvremene lirike *Pod jednim zvonom dva jezika/Zwei Sprachen unter einer Glocke*, koju je priredila i prevela Nada Pomper, a objavio Ogranak Matice hrvatske Križevci, 2020) tehničkom pogriješkom pisalo je Božica Brkan, a trebalo je pisati ime autorice osvrta –

Nevenka Nekić.

Naglašavamo: autorica osvrta *Jedinstvena pjesnička antologija* je

Nevenka Nekić.

Ispričavamo se.

(Ur.)